

ДЖЕРЕЛЬНО-ІНФОРМАЦІЙНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА УЧАСТІ В НЬОМУ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано джерельно-інформаційну основу вивчення проблем транскордонного співробітництва та участі в ньому України.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, джерела, інтеграція.

В статье проанализировано источниково-информационную основу изучения проблем трансграничного сотрудничества и участия в нем Украины.

Ключевые слова: трансграничное сотрудничество, источники, интеграция.

The sources-informative basis of the problems study of transfrontier collaboration and Ukraine participation in it is analysed in the article.

Key words: transfrontier collaboration, sources, integration.

З виникненням у Європі після наймасштабнішого розширення у 2004 та 2007 роках Європейського Союзу нової геополітичної ситуації, роль транскордонного співробітництва дедалі зростає. Зважаючи на активну участь у ньому України, наукове осмислення цієї проблематики набирає особливої актуальності. Усвідомлюючи, що вичерпну характеристику історичного розвитку та сучасного стану транскордонного співробітництва України і перспектив його розвитку в європейському інтеграційному контексті можна зробити лише за умов комплексного аналізу масиву джерел міжнародно-правового виміру, архівних документів, історичних студій, статистики тощо, ми і ставимо це за мету.

На жаль, наявною є доволі мала кількість наукових студій саме українських істориків, де б висвітлювалися ті чи інші питання групування джерел з даної тематики. Істориками України, на відміну від вітчизняних економістів чи юристів-міжнародників, політологів ще не узагальнено типологію та класифікацію джерельно-інформаційної основи транскордонного співробітництва України. У наукових публікаціях вітчизняних істориків згадуються ті чи інші джерела з транскордонного співробітництва України, зокрема, у працях С. Віднянського [1], Я. Верменич [2], Є. Кіш [3], І. Ілько, М. Лендєл, М. Палінчака [4], І. Мельникової, А. Мартинова [5], С. Мітряєвої [6], І. Студеннікова [7], Г. Диниса, В. Дербака, І. Сюсько [8], С. Устича [9].

Відзначимо, щодо формування теоретичних засад проблематики транскордонного співробітництва вченими-істориками України, існує суттєва відмінність серед цих публікацій: від солідних монографічних видань, змістовних аналітичних статей і до маси робіт, насамперед, науково-популярного і пропагандистського характеру стосовно транскордонної співпраці регіонів України.

На наш погляд, оптимальною є наступна класифікація джерельно-інформаційної основи транскордонного співробітництва України. Так, джерель-

но-інформаційну базу дослідження транскордонного співробітництва України складають наступні типи джерел:

- матеріали архівних фондів України;
- матеріали поточних (електронних) архівів МЗС Польщі, Словаччини, Угорщини;
- документи, законодавчі акти міжнародного характеру;
- законодавчі та інші нормативні акти України та зарубіжних країн Карпатського євро регіону з питань регулювання транскордонного співробітництва;
- міжнародно-договірна основа транскордонних відносин як комплекс міжурядових угод України з сусідніми державами-членами Європейського Союзу щодо транскордонного співробітництва на регіональному рівні;
- поточні архіви обласних адміністрацій та обласних рад України;
- поточні архіви секретаріатів євро регіонів, в яких беруть участь і українські регіони;
- офіційні матеріали статистики України та зарубіжних країн, зокрема, це статистичні щорічники, щомісячники, регіональні статистичні видання; статистичні дані посольств України в країнах Центральної й Східної Європи щодо зовнішньоекономічної діяльності України та її прикордонних регіонів;
- офіційні, статистичні та аналітичні матеріали Ради Європи, Євросоюзу, ООН, МВФ та інших міжнародних організацій з питань розвитку транскордонного співробітництва;
- періодичні видання України та країн Центральної й Східної Європи;
- електронні архівні, документальні та статистичні джерела з мережі Інтернет.

Утім, зауважимо, що і ця класифікація не є вичерпною на перспективу, адже сучасний процес

поширення європейської інтеграції суттєво змінює і свої складові – регіональну політику, міжрегіональне та транскордонне співробітництво. Отже, на нашу думку, доцільно виокремити найбільш вагомі традиційні і нові групи джерел.

По-перше, це архівні матеріали, документи українських архівів, зокрема, неопубліковані документи фондів архіву Міністерства закордонних справ України – Галузевого державного архіву МЗС України (ГДАМЗСУ). Тут найбільш важливими документами з точки зору нашого дослідження, є матеріали фонду «міжнародні договори» [10]. Головним чином, це фонд № 2, опис № 6, де розміщені міжнародні білатеральні договори України з Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією стосовно розвитку транскордонного та міжрегіонального співробітництва, а також фонд містить різного роду аналітичні та документальні матеріали, додатки щодо механізму укладення того чи іншого договору. Важливим документальним джерелом є і документи Посольств України в країнах Центральної та Східної Європи (описи № 161,178,191).

Еволюцію розвитку транскордонних взаємин між Україною та державами Центральної й Східної Європи, а також аналіз специфіки транскордонної взаємодії регіонів країн центральноєвропейського регіону та ЄС, Ради Європи можна ретельно дослідити, використовуючи матеріали поточних (електронних) архівів МЗС Польщі, Словаччини, Угорщини [11]. Зокрема, автор роботи опрацював договірну базу між країнами, міжнародними спеціалізованими організаціями, що в свою чергу дало можливість відстежити й проаналізувати становлення та розвиток відносин між ними у сфері розвитку транскордонного співробітництва. З-поміж документів, слід відзначити офіційні дипломатичні документи, міждержавні договори на урядових та регіональних рівнях. Наявність електронних архівів в країнах Центральної та Східної Європи свідчить про високий рівень доступу до зовнішньополітичних документів у цих країнах.

Важливим документальним масивом є протоколи засідань Верховної Ради України. Особливий інтерес становлять матеріали щодо ратифікації Верховною Радою Мадридської конвенції 1980 року та двох додаткових протоколів до неї [12], а також документальні матеріали щодо формування основних положень Закону України «Про транскордонне співробітництво» від 24 червня 2004 р. № 1861 [13]. Висвітлюючи проблему транскордонного співробітництва країн Центральної та Східної Європи, в тому числі й України, нами використано також інформаційно-аналітичні матеріали до парламентських слухань на тему: «Про інтенсифікацію співробітництва України з Європейським Союзом у рамках євро регіонів та перспективи транскордонного співробітництва», збірники матеріалів парламентських слухань «Про взаємовідносини та співробітництво України з Європейським Союзом» тощо.

Окрім архівних джерел, автором використано опубліковані документи – акти, декларації, закони, угоди, постанови Верховної Ради України, в яких

висвітлюються різні аспекти міжрегіонального співробітництва України та країн Центральної та Східної Європи, згруповані у збірниках документів «Зібрання чинних міжнародних договорів України», «Україна на міжнародній арені» (Збірник документів і матеріалів у двох книгах. 1991-1995 рр.).

Базовими документами дослідження у ракурсі Україна та Європейський Союз є «Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу», схвалена Указом Президента України від 11 червня 1998 р. № 615; Концепція державної регіональної політики, схвалена Указом Президента України від 25 травня 2001 р. № 341; Постанова Кабінету Міністрів від 29 квітня 2002 р. № 587 «Деякі питання розвитку транскордонного співробітництва та євро регіонів» [14] тощо.

Джерельною основою дослідження є матеріали відомчих і регіональних українських архівів, зокрема, Державного архіву Закарпатської області (ДАЗО) України; поточного архіву Закарпатської обласної Ради; документи і матеріали з архівів міжнародних організацій і асоціацій, наприклад, Карпатського євро регіону, а також документи з поточних архівів громадських організацій та культурно-національних товариств.

По-друге, документальні джерела з транскордонного співробітництва у міжнародному вимірі – це в більшій мірі офіційні матеріали та документи інститутів Ради Європи, Євросоюзу та їх керівних органів і структур з питань розвитку транскордонного співробітництва (протоколи, резолюції, рекомендації, доповіді, постанови, рішення, директиви та інші документи). Особливий інтерес дослідження становить Європейська Рамкова Конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями від 21 травня 1980 р. та два додаткові протоколи до неї: Додатковий протокол до Європейської Рамкової Конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями від 9 листопада 1995 р. і Протокол № 2 до Європейської Рамкової Конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, який стосується міжтериторіального співробітництва від 5 травня 1998 р. [15].

Практична значимість так званої Мадридської Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями Ради Європи, визначається і наявністю її додатків, а саме, додатку № 4 «Транскордонні угоди», в якому чітко охарактеризовані, як **типові міждержавні угоди**: про розвиток транскордонного співробітництва, про транскордонні регіональні консультації, про транскордонні місцеві консультації, про транскордонне співробітництво на договірній основі між місцевими властями, про органи транскордонного співробітництва між місцевими властями, а також **рамкові угоди**: статuti та договори між місцевими властями про створення консультативної робочої групи між місцевими властями, про координацію управління транскордонними місцевими справами, про створення транскордонних асоціацій на основі приватного права, про поставки товарів або надання послуг між місцевими властями

ми прикордонних районів (типу «приватне право»), про поставки товарів або надання послуг між місцевими властями прикордонних районів (типу «публічне право»), про створення органів транскордонного співробітництва між місцевими властями.

Базовий характер Мадридської конвенції про транскордонне співробітництво визначається не тільки його міжнародно-правовим статусом, але й з теоретико-методологічної точки зору, адже саме визначення терміна «транскордонне співробітництво між територіальними громадами або владами» є загальноприйнятим згідно другої статті Європейської рамкової конвенції «Про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або владами»: «транскордонне співробітництво означає будь-які спільні дії, спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських взаємин між територіальними громадами або владами, які перебувають під юрисдикцією двох чи кількох Договірних Сторін, та на укладення з цією метою будь-яких необхідних угод або досягнення домовленостей» [16].

На національному рівні автором, окрім вже вищезазначеного Закону України про транскордонне співробітництво, було опрацьовано комплекс нормативно-правових актів, які регулюють питання транскордонного співробітництва на рівні органів місцевої влади і самоврядування в Україні: Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 24 червня 1997 р. № 280, Закон України «Про місцеві державні адміністрації» від 9 квітня 1999 р. № 586, Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» від 8 вересня 2005 р. № 2850, Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2002 р. № 587 «Деякі питання розвитку транскордонного співробітництва та єврорегіонів» [17], Постанова Кабінету Міністрів України від 11 травня 2005 р. № 339 «Про затвердження Положення про порядок проведення конкурсного відбору проектів (програм) транскордонного співробітництва, які можуть бути включені до державної програми розвитку транскордонного співробітництва», Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 березня 2006 р. № 149 «Про схвалення Концепції Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2007-2010 роки», Постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2006 р. № 1001 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року», Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 р. № 1819 «Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2007-2010 роки», Наказ Мінекономіки «Про затвердження Порядку підготовки проектів (програм) транскордонного співробітництва, зразків листка реєстрації висновків попереднього розгляду проекту (програми) транскордонного співробітництва, листка результатів оцінювання проекту (програми) транскордонного співробітництва» від 3 червня 2005 р. № 158, Наказ Мінекономіки «Про утворення міжвідомчої робочої групи з підготовки рекомендацій по складанню переліку проектів транскордонного співробітництва» від 5 березня 2007 р. № 65 [18].

Міжнародно-договірну основу транскордонного співробітництва складає комплекс спеціальних міжурядових угод України з сусідніми країнами Центральної та Східної Європи щодо транскордонної співпраці, укладених за період 1990-2000-х років; законодавчі та інші нормативні акти України та міжнародно-правові документи зарубіжних країн з питань регулювання транскордонного співробітництва тощо.

Особливо важливим для визначення сучасного стану і перспектив розвитку транскордонної співпраці регіонів України у загальноєвропейському контексті є документи і рекомендації Ради Європи. Відповідні документи опубліковані у спеціалізованих виданнях – бюлетенях Ради Європи. З-поміж цих документів можна виокремити, наприклад, Рекомендацію (2000) 1 Про сприяння транскордонному співробітництву в галузі культури між територіальними громадами або владами (Прийнята Комітетом міністрів 12 січня 2000 р. на 693-му засіданні заступників міністрів). Типово, що дана рекомендація містить не тільки перелік відповідних керівних принципів, моделей і заходів, що сприяють забезпеченню розвитку та розширенню транскордонного співробітництва в галузі культури, але також чітко визначає і принципи транскордонного співробітництва в галузі культури; конкретні сфери діяльності; заходи, спрямовані на підтримку транскордонних структурних і адміністративних кроків; заходи, спрямовані на подолання правових, адміністративних і технічних перешкод, і що особливо важливо – фінансові заходи, спрямовані на покращення транскордонного співробітництва в галузі культури [19].

На регіональному рівні важливим комплексом документальних джерел з транскордонної співпраці можемо відзначити з одного боку угоди між регіонами України і регіонами країн Центральної та Східної Європи, з іншого боку – це програми з транскордонного співробітництва прикордонних областей України.

Здійснення інтеграційних процесів у прикордонних регіонах безпосередньо впливає на розвиток прикордонного регіону України – Закарпатської області, через розгортання транскордонного співробітництва у Карпатському єврорегіоні. Внаслідок того, що місцеві та регіональні органи влади зобов'язані включатись у транскордонну діяльність згідно з національним законодавством і з належною увагою до міжнародних зобов'язань своїх держав, наприклад, Закарпатська область України підписала низку угод з регіонами Європи щодо розвитку транскордонного та міжрегіонального співробітництва, з-поміж яких виокремимо наступні угоди: Рамкова угода між Закарпатською областю України та землею Бургенланд Республіки Австрія про культурне та економічне співробітництво, підписана в 1997 р.; Угода про міжрегіональне співробітництво між Закарпатською областю України і Кошицьким краєм Словацької республіки, підписана в 1999 р.; Угода про міжрегіональне співробітництво між Закарпатською областю України та Пряшівським краєм Словацької республіки, підписана в 2000 р.; Угода про ІНТЕРРЕГІО про трілатеральне співробітництво Закарпатської області (Україна), Сату-Марського

повіту (Румунія) та області Саболч-Сатмар-Берег (Угорщина), підписана в 2000 р.; Рамкова Угода про міжрегіональне співробітництво між Закарпатською областю України та повітом Марамуреш Республіки Румунія, підписана у 2001 р.; Угода між Закарпатською обласною державною адміністрацією України та Підкарпатським воєводством Республіки Польща про транскордонне співробітництво, підписана у 2002 р.; Протокол про співпрацю між Закарпатською обласною державною адміністрацією (Україна) та Вуковарсько-Сремською жупанією (Хорватська Республіка), підписаний у 2002 р. [20].

Принципово важливим вважаємо підкреслити, що країни Центральної та Східної Європи транскордонне і міжрегіональне співробітництво вважають складовою регіонального, територіально-просторового розвитку регіональної політики країни, отже, з точки зору об'єктивності дослідження вкрай важливим є опрацювання таких документів, як Національна стратегія регіонального розвитку Польщі на період 2001-2006 років, Концепція просторового розвитку Республіки Польща, Національна стратегія розвитку на 2007-2015 рр. [21] чи, наприклад, єдиний на сьогодні у регіоні Закон Угорщини «Про регіональний розвиток та планування землекористування» № XXI від 1996 р. [22].

По-третє, документально-інформаційні матеріали з транскордонної співпраці презентовані власне документами Комітету з питань розвитку транскордонного співробітництва Ради Європи та інших офіційних органів Ради Європи, документами євро-регіонів (базові угоди, рішення, рекомендації тощо), документи Європейського Союзу щодо транскордонної співпраці регіонів [23]. З-поміж низки публікацій Ради Європи, на особливу увагу заслуговує документ Ради Європи «Методичні матеріали з організації прикордонного співробітництва», який містить не тільки історію розвитку транскордонного співробітництва в Європі, але і з теоретико-методологічної точки зору визначає низку категорій, понять з питань прикордонної політики [24].

Важливий масив матеріалів містять також науково-інформаційні видання, наприклад, видання Європейського Союзу з питань регіональної політики «Інфорегіо», інформаційно-аналітичні розвідки Асоціації європейських транскордонних регіонів, інформаційне видання Представництва Європейської Комісії «Євробюлетень», бюлетень Інституту регіональних досліджень «Транскордонне співробітництво», видання секретаріату Карпатського євро-регіону «Інформаційний бюлетень Карпатського євро-регіону» тощо.

Принципово важливим джерелом вивчення транскордонних відносин України з центральноєвропейськими державами – членами ЄС – є стратегічні документи Європейського Союзу стосовно політики нового сусідства після розширення ЄС: Послання Європейської Комісії «Розширена Європа – Сусідні країни: Нова структура відносин з нашими східними та південними сусідами» (The Commission Communication: Wider Europe – Neighborhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbors)

від 11 березня 2003 р. [25] та Послання Європейської Комісії «Прокладаючи шлях для запровадження нового Інструмента регулювання відносин з країнами-сусідами» (The Commission Communication: Paving the Way for a New Neighborhood Instrument) від 1 липня 2003 р. [26]. Ці два базових документи не тільки є доленосними для розвитку взаємовідносин України з країнами ЄС включно у транскордонній співпраці, але і в теоретико-методологічному сенсі, тобто як на практиці, так і в теорії – формують і вдосконалюють основні рамки, механізми і принципи сучасного розвитку транскордонного співробітництва України та центральноєвропейських держав після розширення ЄС у 2004-2007 роках. Важливо підкреслити, що після розширення ЄС у 2004 році Європейський Союз працює із сусідніми країнами (включно з Україною) в рамках нового напрямку зовнішньої політики – Європейської політики сусідства (ЄПС), яка не надає і не визначає навіть майбутнє членство країни в ЄС, втім саме на регіональному та міжрегіональному рівнях пропонує сусіднім країнам привілейовані відносини з ЄС. А вже починаючи з 2007 р., відповідно до Європейської політики сусідства, Європейська Комісія змінила підходи щодо надання фінансової і технічної допомоги країнам – сусідам ЄС. Для України це означає, що замість попередньої програми TACIS вона отримує від ЄС допомогу в рамках Європейського інструменту сусідства та партнерства. В цьому сенсі питання фінансової допомоги сконцентровані у рапортах Європейської Комісії, опрацювання яких дає можливість з'ясувати наскільки регіональна політика і, зокрема, транскордонне співробітництво фінансуються через цільові програми розвитку в країнах Центральної та Східної Європи.

Отже, наступними базовими документами до 2010-2013 років у вимірі Україна – ЄС в контексті розвитку транскордонного співробітництва є документи, які визначають питання, пов'язані з імплементацією програм співробітництва: Регламент (ЄС) № 1638/2006, що встановлює загальні положення щодо Інструменту європейського сусідства і партнерства; Стратегічний документ Східної регіональної програми (2007-2013 рр.); Індикативна програма для Східного регіону ІЕСП (2007-2010 рр.), Стратегічний документ для України (2007-2013 рр.), Національна індикативна програма (2007-2010 рр.), Стратегічний документ та індикативна програма для Програми транскордонного співробітництва [27]. Зазначимо, що прийняття Інструменту європейського сусідства і партнерства (ІЕСП) суттєво збільшило обсяг коштів на розвиток транскордонного співробітництва і на період 2007-2010 років він складає 583,28 млн. євро.

Згідно програми – Інструменту європейського сусідства і партнерства (ІЕСП), транскордонне співробітництво має на меті: сприяти економічному та соціальному розвитку в регіонах по обидва боки спільних кордонів; вирішити спільні проблеми у таких сферах, як навколишнє середовище, охорона здоров'я, запобігання та боротьба з організованою злочинністю; збільшити ефективність та безпеку

кордонів; сприяти транскордонній «міжлюдській» співпраці на місцевому рівні [28].

По-четверте, це статистичні матеріали з транскордонної кооперації: статистичні матеріали України та її регіонів, статистичні щорічники країн Центральної та Східної Європи, щомісячники, регіональні статистичні видання; статистичні й аналітичні матеріали Ради Європи, Євросоюзу, МВФ та інших міжнародних організацій і інституцій щодо розвитку міжрегіональної інтеграції. З точки зору дослідження зовнішньоекономічної складової прикордонних регіонів України виключно важливе значення має як поточний архів торгово-промислової палати України, так і статистичні видання щодо зовнішньоекономічної діяльності регіонів України і зарубіжних країн, а також електронні документальні матеріали, зокрема, це статистичні бази даних євро-регіонів, електронні архівні бази даних прикордонних регіонів країн ЄС та України.

Особливу категорію джерел становлять матеріали періодичних видань, газет, журналів з актуальних проблемних питань транскордонного співробітництва України, зокрема, це публікації на сторінках таких видань національного рівня як «Урядовий кур'єр», «Зовнішні зносини», «Віче». З-поміж наукових видань, де наявні високопрофесійні аналітичні матеріали з питань транскордонного співробітництва України, слід відзначити наступні: «Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки», яке видає Інститут історії України НАН України, «Стратегічна панорама», «Політичний менеджмент», «Соціально-економічні дослідження в перехідний період» Львівського Інституту регіональних досліджень, «Науковий вісник Ужгородського університету» серія: історія і економічні науки, «Вісник Львівського університету» серія: міжнародні відносини, а також «Незалежний культурологічний журнал І».

П'ятий, принципово новий вид джерел, становлять, на нашу думку, концепції і стратегії, програми і проекти з розвитку транскордонного співробітництва. Ці програмні документи мають здебільшого білатеральний характер, хоча в останні роки було здійснено вдалі спроби формування три чи навіть п'яти-сторонніх стратегій з розвитку транскордонного співробітництва європейських регіонів, підготовлених включно і за участю регіонів України. Насамперед, це документи стратегічного характеру: «Стратегія транс кордонного співробітництва «Карпати 2003-2011»» [29], міждержавна «Стратегія українсько-польського міжрегіонального і прикордонного співробітництва» (2004 р.) [30]; міжрегіональна українсько-польська стратегія транскордонного співробітництва між Львівською і Волинською областями та Люблінським і Підкарпатським воєводствами (2004 р.) [31]; Концепція українсько-угорського транскордонного співробітництва (2003 р.) [32].

І вже традиційно для історичної науки, одним з базових джерел дослідження є мемуарна література, спогади державних і політичних діячів, які були безпосередніми учасниками подій євروهіональної інтеграції в Європі, за участю яких були створені євро-регіони в Європі. Залучення цього типу джерел до наукового обігу дозволяє більш глибоко і ком-

плексно вивчити специфіку еволюції розвитку транскордонного співробітництва. В цьому сенсі вважаємо відзначити перш за все роботи, есе, спогади французького науковця Дені де Ружмона «Шанс для Європи», «Європа у грі», «Відкритий лист до європейців» [33]. Прихильник ідеї кризи Європи держав-націй та створення Європи регіонів, Дені де Ружмон, стверджує, що регіони, які є складним та новим винаходом ХХ століття, це справжні витвори нашого часу, організми, що народжуються з комбінації найрізноманітніших сил: демографічного вибуху, галопуючої урбанізації, індустріальної мобільності, і як наслідок – нових зосереджень інтелектуальних, технічних та фінансових ресурсів навколо природних, густота мережі комунікації та транспорту, і, врешті, територіальної єдності [33].

На особливу увагу заслуговують роздуми керівників міжнародних організацій Європи, які безпосередньо опікуються питаннями транскордонного співробітництва, зокрема, це мемуари генерального секретаря Ради Європи Вальтера Швіммера [34] «Мрії про Європу», де у проблемно-критичному ракурсі охарактеризовано історію розвитку цієї міжнародної організації і, що особливо важливо, у мемуарах визначені сучасні проблемні питання «східного виміру» діяльності Ради Європи. Філософські роздуми щодо осучаснення європейської ідеї презентовані у книзі голови Комісії Європейського Союзу Романо Проді «Задум об'єднаної Європи», який обґрунтовуючи становлення ЄС як потужного гравця у сучасній системі міжнародних відносин, підкреслює важливість головного принципу транскордонного співробітництва – партнерство без кордонів: «Європа народжується як відкритий світовий проект, який виключає поняття великих мурів і огорож від зовнішнього світу, що живлять конфлікти між цивілізаціями. Наша власна історія сформувалася внаслідок зустрічі культур, здатних вибрати в себе найрізноманітніші імпульси і вести діалог з сусідніми країнами» [35].

Глибиною роздумів про перспективи розвитку системи міжнародних відносин в Європі відрізняються мемуари Ж. Монне «Реальність і політика» [36], спогади учасника творення зовнішньої політики України Анатолія Зленка «Дипломатія і політика» [37].

«Транскордонне співробітництво є складовою частиною нової концепції європейського співробітництва, яке сприяє консолідації демократії та безпеки на континенті, – справедливо стверджує колишній генеральний секретар Ради Європи Даніель Таршіс, – адже роль транскордонного співробітництва є визначальною у вирішенні питань подолання недовіри та створення атмосфери взаєморозуміння та взаємодопомоги вздовж географічних чи ідеологічних кордонів» [38]. Безумовно, саме Рада Європи у своїх численних документах концептуально обґрунтувала і нині доводить важливість такої важливої складової «окремого» транскордонного співробітництва у «загальному» процесі європейської інтеграції.

Узагальнюючи дослідження джерельно-інформаційної основи проблемних питань транскордонного співробітництва, можна зробити наступні висновки. Неопубліковані архівні матеріали, які

містяться у фондах України, а також опубліковані документальні матеріали України та країн Центральної і Східної Європи з питань розвитку транскордонного співробітництва в цілому представляють широку документальну базу для об'єктивного і комплексного вивчення питань транскордонної взаємодії країн європейського континенту. Глибину думок і аналіз сутнісних змін у системі транскордонного співробітництва презентують спогади і мемуарна література, що в кінцевому рахунку слугували, так би мовити, зв'язуючою ланкою між минулим і сучасністю.

Критичний аналіз опублікованих документальних матеріалів України з транскордонного співробітництва, які використані для написання наукової роботи, створив можливість визначити як недоліки загальної системи транскордонного співробітництва Украї-

ни, так і сформулювати рекомендації щодо вдосконалення механізмів реалізації регіонального рівня європейської інтеграції України на сучасному етапі. Опрацювання даного масиву документальних джерел дає можливість дослідити не тільки еволюцію розвитку транскордонного співробітництва та євро регіональної інтеграції, але і проаналізувати сучасні проблемні питання транскордонного співробітництва за нових геополітичних умов на континенті, за умов новітнього східного розширення Європейського Союзу на початку XXI століття.

Таким чином, залучення значної кількості джерельних матеріалів з питань транскордонного співробітництва та євро регіонального розвитку, дозволить нам у майбутньому всебічно висвітлити основні аспекти співпраці регіонів Європи, свідчить про той факт, що для вивчення транскордонної пробле-

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Віднянський С.В. Україна в Європі у минулому столітті: від об'єкта до суб'єкта міжнародних відносин / Віднянський С.В. // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки – Вип. 10: Міжвідомчий збірник наукових праць. – К., 2001. – С. 9-21; Віднянський С.В., Мартинов А.Ю. Україна в постмодерній системі міжнародних відносин / Віднянський С.В., Мартинов А.Ю. // Науковий вісник Дипломатичної академії України. Випуск 5. – К., 2001. – С. 140-148.
2. Верменич Я.В. Теоретико-методологічні проблеми історичної регіоналістики в Україні / Верменич Я.В. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2003.
3. Кіш Є. Центральна Європа в сучасній системі євро регіональної інтеграції / Кіш Є. Ужгород: Ліра, 2008. – 440 с.; Кіш Є. Українсько-угорське транскордонне співробітництво: можливості та пріоритети у XXI столітті / Кіш Є. – Ужгород: Ліра, 2003. – 124 с.; Кіш Є. Транскордонне співробітництво та регіональна політика Європейського Союзу / Кіш Є. // На шляху до Європи. Український досвід Євро регіонів. Інститут Схід-Захід. – Київ: Логос, 2000. – С. 13-34.
4. Ілько І., Палінчак М., Лендьєл М. Карпатський Євро регіон як модель регіонального співробітництва у Центральній і Східній Європі / Ілько І., Палінчак М., Лендьєл М. – Ужгород. – 1998. – 43 с.; Ілько І. Досвід регіональної транскордонної співпраці в Європі та українські євро регіони / Ілько І. // Державне управління та місцеве самоврядування в Україні. – Ужгород: Ліра, 2000. – С. 113-124; Лендьєл М. Досвід Карпатського Євро регіону: поштовх до переосмислення моделі транскордонного співробітництва / Лендьєл М. // На шляху до Європи. Український досвід євро регіонів. – К.: Логос, 2000. – С.49-70.
5. Мельникова І.М., Мартинов А.Ю. Розвиток відносин України з країнами Центральної та Південно-Східної Європи (90-і роки XX ст.) / І.М. Мельникова, А.Ю. Мартинов // Україна і Європа (1990-2000 рр.). Ч. I. Україна в міжнародних відносинах з країнами Центральної та Південно-Східної Європи. Анотована історична хроніка. – К., 2001. – 308 с.; Мельникова І.М., Мартинов А.Ю. Україна в новому геополітичному устрої Центральної та Південно-Східної Європи (90-і роки XX ст.) / І.М. Мельникова, А.Ю. Мартинов // Україна і Європа // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – Вип. 10. – К., 2001. – С. 95-109.
6. Мітряєва С.І. «Карпатський євро регіон» – інструмент євроінтеграційної стратегії України / Мітряєва С.І. // Стратегічна панорама. – 2005. – № 1. – С. 42-51; Мітряєва С.І. Українсько-словацький кордон у контексті розширення ЄС / Мітряєва С.І. // Стратегічна панорама. – 2002. – № 4. – С. 99-103.
7. Студенніков І. Транскордонне співробітництво та його місце в регіональному розвитку / Студенніков І. // Регіональна політика в країнах Європи: Уроки для України. – Київ, 2000. – С. 138-140; Студенніков І.В. Теоретичні проблеми дослідження євро регіонів в Україні (на матеріалах Євро регіону «Нижній Дунай») / Студенніков І. // Записки історичного факультету. – Вип. 12. – Одеса, 2002. – С. 505-515.
8. Динис Г., Дербак В., Сюсько І. Транскордонне співробітництво України / Г. Динис, В. Дербак, І. Сюсько // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – 2001. – Вип. 10. – С. 110-127; Сюсько І.М., Студеняк П.Ю. Закарпаття в транскордонному співробітництві України з державами Центрально-Східної Європи / І.М. Сюсько, П.Ю. Студеняк // Нариси історії Закарпаття. – Том III. Ужгород, 2003. – С. 252-268.
9. Транскордонне співробітництво як альтернатива новій «залізній завісі» та конфліктам: Комплексне дослідження (українською, російською та англійською мовами) / Керівник авторського колективу Устич С.І. – Ужгород: Карпати, 2007. – 240 с.
10. Управління державного архіву. Галузевий державний архів МЗС України. (ГДАМЗСУ). – № 2. – Міжнародні договори. Опис № 6, справа 6.
11. Поточний електронний архів Міністерства Закордонних Справ Республіка Польща. – Режим доступу: www.msz.gov.pl; Поточний електронний архів Міністерства Закордонних Справ Словацької Республіки. – Режим доступу: www.foreign.gov.sk; Поточний електронний архів Міністерства Закордонних Справ Угорської Республіки. – Режим доступу: www.mfa.gov.hu
12. Європейська Рамкова Конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (21 травня 1980 р., м. Мадрид). Текст українською мовою. – Рада Європи. – 35 с.
13. Закон України «Про транскордонне співробітництво» (26.06.2004 р. № 1861-IV) // Голос України. – 2004. – 22 липня.

14. Регіональна політика України: інституційно-правове забезпечення: Збірник офіційних документів. – К.: НІСД, 2004. – 521 с.
15. Європейська Рамкова Конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (21 травня 1980 р., м. Мадрид). Текст українською мовою. – Рада Європи. – 35 с.; *Додатковий* протокол до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами та органами влади від 9.11.1995 р.; Протокол № 2 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, який стосується міжтериторіального співробітництва 5.05.1998. – Страсбург.
16. Європейська Рамкова Конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (21 травня 1980 р., м. Мадрид). Текст українською мовою. – Рада Європи. – 35 с.
17. Регіональна політика України: інституційно-правове забезпечення: Збірник офіційних документів. – К.: НІСД, 2004. – 521 с.
18. Режим доступу: www.rada.kiev.ua/laws; <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
19. Режим доступу: www.coe.int; Бюлетень Центру інформації та документації Ради Європи в Україні.
20. Поточний архів Закарпатської ОДА. Поточний архів Закарпатської обласної державної адміністрації. – Ужгород.
21. National Strategy for regional Development for 2007-2015; National Development Plan 2007-2013; Long-term Strategy of Sustainable Development «Poland 2025».
22. Regional development in Hungary, 1998. – 125 p.
23. Режим доступу: www.coe.int; Бюлетень Центру інформації та документації Ради Європи в Україні.
24. Методические материалы по организации приграничного сотрудничества местных и региональных властей Европы / Handbook on transfrontier cooperation for local and regional authorities in Europe. Русская версия. 2-е изд. Страсбург, 1995. – 147 с.
25. Розширена Європа – Сусідні країни. Нова структура відносин з нашими східними та південними сусідами. Повідомлення Європейської Комісії для Ради та Європейського Парламенту // http://www.delukr.cec.eu.int/ua/eu_and_country/bilateral_relations.htm
26. Прокладаючи шлях для запровадження нового Інструмента відносин з країнами-сусідами // http://me.kmu.gov.ua/file/link/38108/file/Com_Pavukr.doc
27. Регламент (ЄС) № 1638/2006 Європейського Парламенту і Ради від 24 жовтня 2006 р., що встановлює загальні положення щодо Інструменту європейського сусідства і партнерства.
28. Регламент (ЄС) № 951/2007 від 9 серпня 2007 р.
29. Стратегія транскордонного розвитку «Карпати 2004-2011». – Ужгород, 2003.
30. Стратегія українсько-польського міжрегіонального і прикордонного співробітництва. – Київ-Варшава: Українсько-Польська Міжурядова Координаційна Рада з питань міжрегіонального співробітництва, 2004. – С. 19.
31. Спільна польсько-українська стратегія транскордонного співробітництва Люблінське воєводство, Підкарпатське воєводство, Волинська область, Львівська область 2005-2015 роки. Разом у майбутнє. – Люблін: Дім Європи, 2006. – 57 с.; Wspólna polsko-ukraińska strategia współpracy transgranicznej. Lubelskie, Podkarpackie, Wolyńskie, Lwowskie. 2005-2015. Razem ku przyszłości. – Lublin: Dom Europy, 2005. – 50 s.
32. Концепція спільного розвитку прикордонних територій України та Угорщини // Кіш Є. Українсько-угорське транскордонне співробітництво: можливості та пріоритети у XXI столітті. – Ужгород: Ліра, 2003. – С. 17-38.
33. Дені де Ружмон. Європа у грі, Шанс для Європи, Відкритий лист до Європейців / Дені де Ружмон. – Львів, 1998. – 278 с.
34. Швиммер В. Мечты о Европе. Европа с XIX в. до рубежа третього тысячелетия / Швиммер В. – М: ОЛМА-Пресс, 2003. – 384 с.
35. Проді Р. Задум Об'єднаної Європи: Пер. з італ. / Проді Р. – К.: К.І.С., 2002. – С. 117.
36. Монне Ж. Реальность и политика: Мемуары. Пер. с фр. / Монне Ж. – М., 2001. – 662 с.
37. Зленко А.М. Дипломатія і політика / Зленко А.М. – Харків: Фоліо, 2003. – 559 с.
38. Daniel Tarschys. Concluding remarks // Building a New Europe. Transfrontier cooperation in Central Europe. Institute for East West Studies, 1996. – P. 90.

РЕЦЕНЗЕНТ:

П.М. Тригуб – д.і.н., професор, ЧДУ ім. П. Могили.

© В.В. Гарагонич

Стаття надійшла до редакції 20.06.09